

Druzhibiak Svitlana. Terminological Phrases in German Economic Vocabulary. The suggested article deals with terminological phrases in German economic vocabulary from the point of view of their association to phraseological unit. The approaches to the definition «term» and «terminological phrase» in modern linguistics were analyzed. There are criteria to distinguish these terms. Terminological phrase is defined as phrase of a certain knowledge branch with base phrase component, which has neither stylistic nor expressive connotation and provides the needs of professional communication. The reasons of wide usage of terminological phrases in terminology are analyzed. The criterion of terminological phrase idiomatic determination was studied. It depends on the idiomatic degree, (the meaning of the idiom is impossible to understand from the meaning of its components), partly idiomatic (some components of the phrase keep their direct meaning while the other parts are interpreted) non-idiomatic economic terminological phrases (where all the components have their direct meaning) in German were found out and analyzed.

Key words: terminological phrase, economic terminology, idiomatic expression, phraseological unit.

Der Artikel wurde in die Redaktion eingereicht
15.03.2013 j.

УДК 81'22:81'42

Олена Камінська

Структурні та семантичні моделі термінів німецької фахової мови дипломатії

У статті досліджено структурні та семантичні моделі термінів німецької фахової мови дипломатії як один зі способів вивчення термінолексики. Завданням цієї статті є визначення типових структурних і семантичних моделей, за якими створюються терміни німецької фахової мови дипломатії. Актуальність пропонованої наукової розвідки полягає в тому, що в сучасному термінознавстві не існує однозначного погляду щодо трактування штучних способів термінотворення. Використання структурного та семантичного моделювання дає змогу виявити продуктивність і закономірності вживання моделей і штучно впровадити нові терміноелементи.

Ключові слова: структурна модель, семантична модель, фахова мова.

Постановка наукової проблеми та її значення. Тісні міжнародні контакти, потреба адекватного і взаємовигідного діалогу на різних рівнях сприяють виникненню нових реалій, які вимагають свого оформлення. Творення нової термінологічної одиниці не завжди можна забезпечити ресурсами рідної мови. Штучне впровадження нових терміноелементів за певними моделями є одним із перспективних чинників нормалізації в лінгвістичній стандартизації.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Структурні моделі термінів – це один із найпростіших варіантів моделювання, який відображає словотворчу архітектоніку термінологічної одиниці. Структурна модель здатна передавати граматичну структуру відповідного терміна, вказує на частини мови, до яких належать компоненти терміна, на морфемний склад компонентів, на їх порядок у терміні.

Терміни й термінологічні словосполучення виступають основою спеціальних текстів різних підмов. На сучасному етапі розвитку галузевих термінологій поряд із термінами-словами дедалі частіше з'являються терміни-словосполучення, які належать до різних структурних типів і утворюються в процесі синтаксичного способу термінотворення.

Терміни за своїми структурними особливостями поділяються на прості (однокореневі), складені, складні. Прості терміни складаються зі слова-основи, яка здебільшого доповнюється словотворчими елементами, наприклад, *der Antrag* – заява; *der Empfang* – прийом; *der Unterhändler* – посередник (нід час переговорів). Складені терміни-словосполучення – це синтаксичні конструкції, які є засобом номінації, як і слово, але різко відрізняються від окремого, навіть від складного слова, оскільки представляють собою розчленоване позначення одного поняття, наприклад: *einen Bericht ausarbeiten* – підготувати доповідь; *Protokoll führen* – вести протокол; *zwangloser Vortrag* – неофіційний доповідь; *stenographische Niederschrift* – стенографічне протоколювання. Терміни-складні слова є доволі поширені в німецькій фаховій мові дипломатії, наприклад: *die Konsektivübersetzung* –

послідовний період, *die Mehrheitsentscheidung* – рішення більшою; *die Pressekonferenz* – прес-конференція; *die Weltherrschaft* – світове панування.

У нашому дослідженні використовуємо такі вихідні компоненти структурних моделей: S – іменник; Sg – іменники у родовому відмінку; Ss – іменник із суфіксом; Sv – віддієслівний іменник; Sa – субстантивовані прикметник; V – дієслово; Va – дієприкметник або дієприслівник; N – числівник; a – прикметник – член словосполучення; A – прикметник – член складного слова; Ad – прислівник; Pr – прийменник; N – ім'я [1, с. 48].

Наприклад: структурні моделі німецьких термінів *einen Antrag zurückziehen* – повернути заяву можуть бути представлені як S + V; *die Geheimsitzung* – таємне засідання – A + Ss; *die Schlußansprache* – заключна промова – S + S; *wirtschaftliche Stagnation* – економічна стагнація – a + Ss; *die Abfassung des Sitzungsberichtes* – укладання звіту про засідання – S + Sg.

Для дослідження було використано близько 3000 термінів німецької фахової мови дипломатії. Добір термінів проводився з урахуванням їхнього практичного значення в галузі дипломатії.

Найпоширенішою структурною моделлю є модель типу S + S – 35 %. Наприклад: *der Protokollführer* – людина, яка веде протокол; *die Amtssprache* – офіційна мова; *die Mehrheitsentscheidung* – рішення більшою; *das Einspruchrecht* – право вето; *der Gewerkschaftsvertreter* – представник профспілкової організації.

Далі ідуть моделі:

a + S (30 %): *diplomatische Geschichte* – історія дипломатії; *aufschiebendes Veto* – відносне право вето; *vertrauliche Gespräche* – таємні розмови; *persönlicher Berater* – особистий радник;

A + S (14 %): *die Sondermission* – спеціальна місія; *der Sonderbeauftragte* – спеціальний уповноважений.

Менш поширеними виявилися моделі:

S + V (12 %): *das Protest erheben* – протестувати; *die Stimmen zählen* – рахувати голоси; *die Abstimmung eröffnen* – відкрити голосування.

Щоправда, можна поставити під сумнів термінологічність моделі S + V, оскільки термінам, зазвичай, притаманна мотивованість.

S + Sv (5 %): *das Beglaubigungsschreiben* – вірча грамота; *das Abberufungsschreiben* – відклична грамота.

S + Sg (4 %): *Amt des Botschafters* – посада посла; *Frau des Botschafters* – дружина посла; *Eröffnung der Abstimmung* – відкриття голосування.

Зовсім мало представлені моделі Ad + S (*die Außenpolitik*), N + S (*die Doppelgleisigkeit*).

Поряд із наведеними дослідженнями структурних моделей німецької термінології дипломатії в нашій роботі побудовано також семантичні моделі для фахових виразів.

Є. Скороходько стверджує, що семантична модель «відображає лексико-семантичні категорії компонентів слова чи словосполучення і тип семантичного зв'язку між ними» [2, с. 46–47]. Семантичну модель можна також розуміти як категорії предметів та зв'язки між ними, відображені у внутрішній формі.

Для побудови семантичних моделей використано семантичну мову RX-кодів в її аналітичному варіанті, що викладено в роботі «Інформаційно-пошукова система БІТ» (1968). Цей спосіб полягає в тому, що систему семантичних зв'язків наведено у вигляді багатьох формул, основними компонентами яких виступають символи R та X із відповідними індексами, проте перші означають лексико-семантичні категорії, а другі – семантичні відношення (тобто відображають тип семантичного зв'язку між компонентами слова або словосполучення: цю модель називають релятивною моделлю). Для більш компактного викладення матеріалу основні найбільш загальні категорії можна не розбивати на підвиди: X-020 «руху», X-040 «тіла», X-060 «властивості». Так, до категорії «тіла» належать усі конкретні предмети (наприклад категорія «людини»), а до категорії «властивості» – «кількість», «абстракція» тощо. Такі спрощення не мали суттєвого впливу на характер семантичних моделей. Водночас визначальна модель – це модель «тіла», а моделі «руху» та «властивості» постають у термінології підлеглими. Адже в природі існують не якості, а предмети, що їх мають.

Відношення між лексико-семантичними категоріями передають за допомогою символа R із відповідними індексами, що означають тип відношення. Протилежні відношення позначаємо за допомогою апострофа у верхньому індексі (наприклад, R-061 – «бути атрибутом», R'-061 – «мати

атрибутом»). Негативні відношення («не бути атрибутом», «не мати атрибутом» тощо) позначаємо за допомогою знака заперечення (-R-061, -R'-061).

Для всіх двоосновних і двокомпонентних термінів дипломатії цієї вибірки було встановлено десять семантичних моделей. Для термінів із лексико-семантичною категорією «тіла» (всього 725 термінів) знайдено шість семантичних моделей. Для термінів із лексико-семантичною категорією головного компонента «руху» знайдено чотири семантичні моделі (всього 184 терміни). Слід навести декілька прикладів семантичних моделей. Для німецької ФМД найбільш поширена модель R-001 X-040 R'-061 X-060 – «тіло, яке має атрибутом властивість» (усього 389 термінів); наприклад, *diplomatische Vertretung* – дипломатичне представництво; *ständige Mission* – постійна місія; *auswärtiger Dienst* – дипломатична служба; *die Sondermission* – особлива місія; *diplomatisches Korps* – дипломатичний корпус. Також доволі часто вживаються терміни із семантичною моделлю R-001 X-040 R-052 X-020 – «тіло, яке призначене для руху (всього 234 терміни), наприклад, *der Berichterstatter* – референт; *der Geberstaat* – держава – донор; *die Entwicklungsländer* – держави, які розвиваються. Терміни з моделями R-001 X-020 R'-061 X-06 – «рух, який має атрибутом властивість» (87 термінів) – *diplomatischer Schutz* – дипломатичний захист; *die Geheimdiplomatie* – таємна дипломатія; *ständige Diplomatie* – постійна дипломатія; *diplomatische Beziehungen* – дипломатичні зносини. Менш вживаними є такі семантичні моделі як: R-001 X-020 R'-123 X-060 «рух, який має інструментом властивість» (*die Dollardiplomatie* – «доларова дипломатія»); R-001 X-040 R'-121 X-040 «тіло, яке має об'єктом дії тіло» (*der Missionsschef* – глава місії); R-001 X040 R057 X040 «тіло, яке має місцем інше тіло» (*die Auslandsvertretung* – представництво за кордоном); R-001 X60 R061 X040 «властивість, яка є атрибутом тіла» (*Amt des Botschafters* – посада посла).

Таблиця 1

Кількісне та відсоткове відношення лексико-семантичних категорій двоосновних термінів фахової мови дипломатії

Кількість	Лексико-семантична категорія «тіла»	Лексико-семантична категорія «руху»
Термінів	725 (79,8 %)	184 (20,2 %)
Моделей	6	4

Простежуються цікаві закономірності в процесі зіставлення структурних і семантичних моделей, що може відіграти суттєву роль для нормалізації термінологічних одиниць. Так, для моделі S + S типовими виявилися семантичні моделі R001 X040 R'061 X060 (*der Berufsdiplomat*) та R001 X060 R'061 X020 (*das Gesandtschaftsrecht*). У будь-якому випадку в більшості семантичних моделей присутня релатема R061 – «мати атрибутом». Подібна закономірність простежується і для структурної моделі a + S.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Доцільне використання таких моделей дає змогу отримувати цікаві висновки й цінні рекомендації. При цьому підтверджується той факт, що «свідома участь в утворенні термінів дає можливість штучно впроваджувати в галузеві термінології спеціалізовані за значенням словотворчі морфеми, які дають змогу пов'язати певну кваліфікаційну систему понять із певною системою засобів вираження цих понять» [1, с. 51].

Надалі доцільно розглянути бінарні семантичні дерева як один зі способів моделювання термінів.

Джерела та література

1. Кияк Т. Р. Лингвистические аспекты терминоведения : учеб. пособие / Т. Р. Кияк. – Киев : УМК ВО, 1989. – 104 с
2. Скороходько Е. Ф. Термін у науковому тексті (до створення терміноцентричної теорії наукового дискурсу) / Е. Ф. Скороходько. – К. : Логос, 2006. – 99 с.

Каминская Алёна. Структурные и семантические модели терминов немецкого профессионального языка дипломатии. В статье исследуются структурные и семантические модели терминов немецкого профессионального языка дипломатии как один из способов изучения терминологии. Задание этой статьи – определение типичных структурных и семантических моделей, по образцу которых создаются термины немецкого профессионального языка дипломатии. Актуальность предлагаемой научной разведки состоит в том, что в современном терминоведении не существует однозначного взгляда относительно интерпретации искусственных способов терминообразования. Использование структурного и семантического моделирования позволяет

определяет продуктивность и закономерности употребления моделей и дает возможность искусственно внедрять новые термины-элементы.

Ключевые слова: структурная модель, семантическая модель, профессиональный язык.

Kamins'ka Olena. Structural and Semantic Models of the Diplomacy German Professional Language. The article deals with the structural and semantic models of German professional language of diplomacy terms being viewed as the means of the terms analysis. The article defines typical structural and semantic models, according to which the terms of German professional language of diplomacy are made up. The topicality of the given scientific investigation is stipulated by the lack of unambiguous opinion concerning artificial means of term formation interpretation in modern term theory. The application of structural and semantic modeling enables artificial introduce new term elements.

Key words: structural model, semantic model, professional language.

Стаття надійшла до редколегії
06.03.2013 р.

УДК 81.111'373.43

**Олена Круглій,
Сергій Татаранюк**

Аналогія як механізм утворення неологізмів сфери екології людини

У статті проаналізовано роль аналогії в процесі словотвору англійської мови, зокрема у формуванні нових словотворчих елементів сфери екології людини. Досліджено процеси аналогії у формуванні нових афіксів на прикладах афіксального словотворення та словоскладання еколінгвізмів. Виокремлено типові слова-моделі та наведено приклади новоутворень сфери екології людини, утворені шляхом телескопії за аналогією до наявних словотворчих моделей. Проаналізовано фразеологічні інновації досліджуваної терміносистеми.

Ключові слова: аналогія, неологізми, екологія людини, афіксація, телескопія, словоскладання, словотворчі елементи.

Постановка наукової проблеми та її значення. Як свідчать дослідження лінгвістів, останнім часом значну роль у поповненні словникового складу англійської мови відіграє аналогія. На важливу роль аналогії в створенні нових одиниць вказують численні вітчизняні й зарубіжні дослідники, зокрема Фердинанд де Соссюр, Ю. О. Жлуктенко, Ю. А. Зацний, О. С. Кубрякова, О. Д. Мешков, Л. І. Полякова, Ф. А. Нікітіна.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. В основі дії мовної аналогії лежить специфічна властивість людської свідомості, яка полягає в прагненні асоціювати елементи мови, які формально більш або менш семантично подібні. Аналогія припускає використання в мовній діяльності структурного образу й створення на його основі нових одиниць. Як справедливо відзначає Ф. А. Нікітіна, «...аналогія – не лише знаряддя системності, а й прояв здатності людини до мовного моделювання» [3, с. 3].

Поширеною є теза про те, що важливу роль у формуванні неологізмів відіграють словотворчі моделі. Водночас фактичний матеріал підтверджує думку лінгвістів про те, що існує тенденція перебільшувати, навіть абсолютизувати цю роль, тоді як значна частина інновацій виникає не стільки завдяки абстрактній моделі, скільки за зразком конкретного слова, тобто за аналогією. Учені наголошують, що аналогія за лексичним зразком є найпростішим механізмом словотворення [2, с. 155].

Значення аналогії в процесі словотвору слід оцінювати з урахуванням зауваження про те, що роль словотвору полягає не стільки в створенні нових слів, скільки в породженні в мовленні одиниць, які вже існують в мові. У процесі такого породження мовець спирається саме на аналогію.

Доцільно почати розгляд дії процесів аналогії у формуванні нових афіксів на прикладах афіксального словотворення і словоскладання. У процесі аналогічного словотворення має місце своєрідне моделювання, відбиття моделі зразка, його морфологічної структури.